

Atlasz 1956-ról

Az iskolai történelmi atlaszokban, ezekben a nélkülözhetetlen, ám szükségképpen nagy időléptékben haladó térinformatikai áttekintésekben az egy-egy korszakot bemutató, a história egy-egy mozzanatát földabroszra kivetítő oldalak vagy oldal párok gyakran eltűnnek, elmosódnak a lapozgató tekintete előtt. Egy év, pontosabban néhány őszi hét még oly sűrű és jelentős történései is legföljebb egy-két lapot kapnak a nagyobb atlaszokban, az egész egyetemes és magyar történelmet áttekintő kiadványokban. Ezért is különösképp méltatni való, hogy az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc ötvenedik évfordulójára napvilágot látott az *1956 eseményei 56 térképen és képeken* című történelmi atlasz.

A borítókkal együtt is mindösszesen 36 oldalas kiadvány szemléletes igazolása annak, amit a minap Glatz Ferenc mondott: a magyar történelemnek nincs egyetlen olyan pontosan, tüzetesen földolgozott esztendeje, mint az 1956-os év, ugyanakkor még mindig sok-sok homály fedi ama dicsőséges őszi napok és hetek történéseit. A tudós akadémikus megállapításának ellentmondásossága csak látszólagos, hiszen gondoljuk el, az október 23-ával kezdődő időszak eseményei szinte percről percre ismertek, ugyanakkor számos vidéki település '56-os történelme máig földolgozatlan. Vagy például jól ismerjük számos fontos, neves történelmi személyiség életútját, de jó néhány aktív résztvevőről egyáltalán nem tudunk semmit. Ezerszám ismerünk fontos párt- és állami dokumentumokat, írott és képes kútfőket, korabeli újságokat és rölapokat, miközben megannyi primer forrás lap-pang még. Csak a legutóbbi hetekben és hónapokban hány kéziratot napló és amatőr fotósorozat került elő! Nos, a *Horváth Miklós, Márton Mátyás és Mosonyi László* szerkesztette atlasz a maga szerény terjedelmével, ám annál informatívabb és szemléletesebb anyagával nagy lépés a történelmi megismerés ama útján, amely – szó szerint – 1956 históriájának teljes föltérképezéséhez vezethet el.

A kiadvány szerkezete – értelemszerűen – kronologikus rendű. Göncz Árpád ajánlása és az atlasz használatát megkönnyítő kronológiai összeállítás után az első térképek az 1956-os év világát, világpolitikáját, politikai megosztottságát mutatják be, valamint az akkori Magyar Néphadsereg, a határőrség és a belső karhatalom honi diszlokációját és persze a korabeli Budapestet, különös tekintettel a magyar és szovjet laktanyákra, katonai létesítményekre. A forradalom történetének térbeli kivetítése azzal a Magyarország-térképpel kezdődik, amelyen az 1956. júliusi keltezésű, „Hullám” fedőnevű, a magyarországi szovjet alakulatok karhatalmi célú hadmozdulatainak terve tanulmányozható. Október 23-a eseményeit természetesen Budapest-térképek rögzítik: az egyetemisták fölvonulásának útvonalait, a Blaha Lujza teret, a Dózsa György utat, a Pollack Mihály teret rész-térképek ábrázolják, élénk vörös színnel szembetűnővé téve a legfontosabb ob-

jektumokat: a Szabad Nép-székházat, a Sztálin szobor helyét és a Magyar Rádió épületegyüttesét. Így, ilyen szemléltető módon követhetők térben és időben az események: a vidéki városokban történt megmozdulások, a szovjet csapatmozgások, a fővárosi fegyveres ellenállás gócpontjainak drámai küzdelmei – a Széna tértől a Tűzoltó utcáig, Soroksártól a Corvin közig. A térképek szinte napról napra haladva illusztrálják a hazai és budapesti eseményeket, egészen a megtorlásig, így Nagy Imre és társai Romániába történő internálásáig, a rákoskeresztúri Új-köztemető 301-es parcellájáig, a magyar menekülteket befogadó országok térképeiig, illetve Európa mai, 2006. évi politikai fölosztásáig (NATO-, illetve EU-tag-ság szerint).

A térképek túlnyomó többsége természetesen manapság készült rekonstrukció, ugyanakkor tanulmányozható a kiadványban néhány korabeli térkép faksimilije is (pl. a tököli katonai repülőtérré, vagy az egyik legérdekesebb, egy 1957. évi rendőrségi kihallgatáson készült vázlat a Köztársaság téri eseményekről, a harckocsik mozgásáról). Mint minden valamirevaló történelmi atlaszban, a térképeket ebben is remek fotók (többnyire korabeli fölvételek) kísérik. Ezek hitelesen dokumentálják és érzékletesen szemléltetik az egyszerre tragikus és magaslatos eseményeket, az események középpontjában álló ismert és „névtelen” embereket (Nagy Imrétől Mindszenty hercegprímáson át a „pesti srácig”), no meg a forradalom feledhetetlen pillanatait: a vagonokkal eltorlaszolt Margit körutat, a magyar vidék élelmiszeradományát szállító ütött-kopott Csepel teherautót, az olaszországi szimpátia-tüntetőik lelkesült arcát, vagy az osztrák határon átkelő rémült menekülőket.

A térképek és fotók egymást erősítő együttese olyannyira magáért beszél, hogy szinte jelmagyarázatok sem nagyon kívánkoznak a térképek mellé, az aláírások is csak a legszükségesebb információkat közlik. Néhány grafikon (pl. a magyar menekültek száma megyénként, vagy a külföldön letelepedettek aránya országonként) és egy szorgalmi feladat (Budapest-vaktérkép) zárja a kiadványt.

Az atlasz legfőbb értéke a létezése. Az, hogy elkészült, hogy van. Mert „kiszabadítja” a világtörténelmi jelentőségű magyar ’56-ot az iskolai történelmi atlaszok néhány oldalas terjedelmi fogságából. Rögtön ezután második értéke a szemléletessége. Mert a térképei egyszerűen értelmezhetőek, a kísérő fotókkal együtt önmagukat magyarázzák; különösebb történelmi jártasság nélkül is értelmezhetőek. Harmadik becses vonása, hogy az atlasz együtt láttatja a nagyvilág, a haza, a főváros és a vidék eseményeit, miként az akkori hetek, hónapok és a jelenkori „utóélet”, a mostani ünnepi emlékezés szembesített mozzanatait is. A színes térképek és a fekete-fehér archív fotók fölidéző erővel jelenítik meg 1956 őszének katartikus drámai fordulatait. Ugyancsak fontos erénye a kiadványnak, hogy egyaránt használhatják általános és középiskolások, no meg az évforduló kapcsán vélhetően megélnékülő figyelem következtében megsokasodó „civil” érdeklődők.

Közhely, de igaz: minden komoly történelmi művel, autentikus történelmi kiadvánnyal egy nép önmagát becsüli meg. Ez a vékonyka történelmi atlasz ilyen értelemben segíti elő az ismert, ám még sok homályos részlettel takart ’56 történelmének tanulmányozását. De bizonytal hozzájárul ahhoz is, hogy október 23-a előbb-

utóbb ugyanolyan ünnepi lélekkel átélhető piros betűs nap lesz a magyarok számára, mint amilyen március 15-e. Ahogyan a kisdíáknak fújnia kell, hol volt a Pilvax kávéház, hol szavalta Petőfi a Nemzeti dalt, hol állt a Landerer és Heckenast nyomda, honnét szabadította ki Pest-Buda népe Táncsics Mihályt, ugyanúgy tudnia kell, hol dőlt le Sztálin szobra, hol volt a Corvin köz, a Kilián laktanya vagy épp a Nagy Imrének menedéket adó jugoszláv követség épülete. Annál inkább lehetséges, hogy a lelkekben és a nemzet történelmi emlékezetében március 15-éhez hasonlóan átélhető lesz október 23. ünnepe, mert hogy 1956 őszének fényei és hangjai még elevenen ragyognak és dübörögnek a köztünk élők tudatában.

Mezey László Miklós

(1956 eseményei 56 térképen és képeken. Történelmi atlasz. Szerk. Horváth Miklós, Márton Máttyás, Mosonyi László. Bp. 2006. Honvédelmi Minisztérium Térképészeti Kht., 36 p.)

